

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.38>

УДК 330.341.1:631.11

С. Ф. Яців,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,

Львівський національний університет природокористування

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5242-7845>

О. І. Смุลка,

доктор філософії, фрілансер, м. Львів

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5549-4744>

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

S. Yatsiv,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Economics, Lviv National Environmental University*

O. Smulka,

PhD in Economics, freelancer, Lviv

INFRASTRUCTURAL SUPPORT OF INNOVATIVE ACTIVITY OF AGRICULTURAL PRODUCERS

У статті розглядаються питання формування в Україні інфраструктури, яка забезпечує інноваційну діяльність сільськогосподарських товаровиробників. Зазначено, що розвиток цієї інфраструктури повинен враховувати запити різних категорій аграрних

виробників, до яких відносяться підприємства і малі форми господарювання. Сьогодні стан інфраструктури оцінюється як недостатній для забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України.

Виділено основні складові інноваційної інфраструктури аграрного сектора економіки – фінансову, інформаційну, організаційно-координаційну, консультаційну, посередницьку. У рамках кожної з них зазначені основні елементи інфраструктури – підприємства, служби підприємств, установи, які надають послуги з впровадження інновацій. Розглянуто перспективи окремих джерел фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських виробників. Залежність сільськогосподарських виробників від зовнішніх джерел фінансування визначає важливість банківського кредитування як елемента інфраструктури. Зазначено, що в умовах воєнного стану продовжують застосовуватися інструменти пільгового кредитування сільськогосподарських підприємств. Розглянуті можливості використання для потреб інноваційного розвитку аграрних підприємств венчурного інвестування. Окреслена роль органів державної влади в забезпеченні розвитку окремих елементів інноваційної інфраструктури аграрного сектора.

Важливим елементом інфраструктури, що забезпечує доступ сільськогосподарських виробників до надбань науки і передової практики, є дорадчі служби. Зазначено, що ефективність дорадчої служби залежить від налагодження комунікації між суб'єктами дорадництва і їхніми клієнтами. Розглянуті питання фінансування дорадчих служб, оплати дорадчих послуг.

Видова різноманітність і збільшення кількості суб'єктів інноваційної інфраструктури посилює конкуренцію між ними. Це сприяє підвищенню якості надання відповідних послуг і здешевлює їх для сільськогосподарських товаровиробників.

The issues of formation in Ukraine of an infrastructure which ensures innovative activity of agricultural producers have been analysed in the article. It is noted that the development of this infrastructure should take into account the needs of different categories of agricultural producers, including enterprises and small

forms of management. Today, the state of infrastructure is assessed as insufficient to ensure innovative development of agriculture in Ukraine.

The main components of the innovation infrastructure of the agrarian sector of the economy have been identified: financial, information, organizational, coordination, consulting and intermediary. Within each of them, the main elements of the infrastructure have been indicated – enterprises, enterprise services, institutions that provide services for the implementation of innovations. The prospects of certain sources of financing of innovative activities of agricultural producers have been considered. The dependence of agricultural producers on external sources of financing determines the importance of bank lending as an element of infrastructure. It is noted that in the conditions of martial law, the instruments of preferential lending to agricultural enterprises continue to be used. The possibilities of using venture capital investment for the needs of innovative development of agricultural enterprises have been considered. The role of public authorities in ensuring the development of certain elements of the innovative infrastructure of the agricultural sector has been outlined.

An important element of the infrastructure that ensures access of agricultural producers to the achievements of science and best practices is advisory services. It is noted that the effectiveness of the advisory service depends on the establishment of communication between the subjects of advisory services and their clients. The issues of financing advisory services and payment for advisory services have been considered.

Species diversity and an increase in the number of innovation infrastructure entities increase competition between them. This helps to improve the quality of the relevant services and reduces their cost for agricultural producers.

Ключові слова: *інновації, інноваційна інфраструктура, сільськогосподарські товаровиробники, фінансування інновацій, дорадчі служби.*

Keywords: *innovations, innovative infrastructure, agricultural producers, financing innovation, advisory services.*

Постановка проблеми. Активна та постійна інноваційна діяльність є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств усіх галузей економіки, у тому числі сільськогосподарських, вагомим чинником, що визначає їхнє подальше функціонування. Діяльність, пов'язана з впровадженням інновацій, забезпечує належний ефект, якщо здійснюється в рамках реалізації певної інвестиційної стратегії підприємства, розробленої з урахуванням специфіки суб'єкта господарювання, та забезпечена необхідними ресурсами.

Здебільшого продуцентами інноваційних розробок для агровиробників виступають суб'єкти із суміжних з сільським господарством галузей і сфер економіки. Тому ефективність інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств залежить від обслуговування процесу трансферу інновацій, зокрема нагляду за їх впровадженням. Відповідні процедури покладаються на підприємства й установи, підрозділи та служби в їх складі, які формують інфраструктуру, що забезпечує інноваційний розвиток системи аграрного виробництва.

Стан інфраструктури як чинника інноваційного розвитку країни залишається слабким місцем економічної системи України. Так, у загальному рейтингу країн світу за глобальним індексом інновацій (The Global Innovation Index) у 2021 році за рівнем розвитку інфраструктури вона посідала 94-е місце, у 2022 році – 82-е [18]. Очевидно, проблеми мають місце й у формуванні інфраструктури, яка забезпечує інноваційний розвиток аграрного сектора вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність інноваційної інфраструктури, основні завдання, функції, складові, прикладні аспекти її розвитку в Україні знайшли висвітлення у працях З. Варналія та О. Гармашової [3], С. Колодинського, О. Захарченка, М. Зайця [7], Л. Олексенко [10], Н. Рудь [13], інших авторів. Дослідники відзначають проблеми, пов'язані з розвитком інноваційної інфраструктури в Україні. Зокрема, Ю. Бочарова стверджує, що, незважаючи на велику кількість

нормативно-правових актів та інституцій, які регламентують функціонування інноваційної інфраструктури, в її розвитку спостерігаються кризові явищі і процеси, відповідні регуляторні інструменти є фрагментарними та неефективними [2, с. 23]. На думку І. Вахович та Ю. Погуляйко, перелік фактично діючих інституційних одиниць інноваційної інфраструктури в Україні є надто звужений, що не забезпечує масштабного впровадження інновацій та ускладнюватиме розвиток вітчизняної економіки в поствоєнний період [4, с. 97].

Учені вказують на особливості впровадження інновацій у сільськогосподарських підприємствах, серед яких: достатньо високий рівень інноваційної активності підприємств галузі, обмежене використання ними власних інноваційних розробок, диверсифікація напрямів інноваційної діяльності ефективних підприємств, переважання серед джерел фінансування інновацій власних коштів [1, с. 164-165], велика кількість різних за розмірами виробників сільськогосподарської продукції, що впливає на трансфер інновацій [14, с. 76]. Актуальним залишається твердження В. Лаврука, що в економічній літературі має місце недооцінка питань впровадження інновацій як функції інфраструктури. Це призводить до незатребуваності великої кількості створеної наукової продукції, уповільнення розвитку інноваційного процесу в сільському господарстві [8, с. 37].

Серед основних проблем інноваційного розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств, що прямо чи опосередковано пов'язані зі станом відповідної інфраструктури, дослідники відзначають: відсутність цілісної державної політики, невідповідність інституційного середовища потребам трансферу інновацій [19], високі ставки за користування банківськими кредитами для впровадження інноваційних розробок [5, с. 308], неготовність власників і керівників багатьох сільськогосподарських підприємств до впровадження інновацій [17, с. 148], недостатній обсяг фінансування установ аграрної науки, низький рівень їхньої інформаційної активності щодо маркетингу своїх інноваційних розробок [6, с. 190].

Пропозиції вчених щодо вирішення проблем інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств стосуються: формування стратегії розвитку відповідної інфраструктури на принципах системності, безперервності, комплексності; врахування при розміщенні інфраструктурних об'єктів регіональних та природно-кліматичних особливостей аграрного виробництва [5, с. 307-308; 14, с. 78]; створення аграрних інноваційних територіальних кластерів з конкретизацією алгоритму їхнього розвитку [9, с. 100-101]; підвищення грамотності сільськогосподарських товаровиробників у контексті впровадження і використання інформаційних технологій; розширення грантової підтримки, удосконалення інших механізмів субсидування наукових розробок [16, с. 272]. Водночас багатоаспектність питань формування та розвитку інфраструктури, що забезпечує інноваційний розвиток сільськогосподарських товаровиробників, обумовлює необхідність продовження відповідних досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є формулювання пропозицій щодо вирішення питань розвитку окремих складових інфраструктури, яка забезпечує інноваційну діяльність сільськогосподарських товаровиробників в Україні.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про інноваційну діяльність» інноваційну структуру визначено як «сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)» [11]. Погоджуємося з ученими, які, розкриваючи сутність інноваційної інфраструктури, зазначають, що її слід розглядати як самостійну сферу економіки [7, с. 90], метою функціонування якої повинно бути забезпечення ефективного механізму інтеграції всіх стадій інноваційного процесу [10, с. 224]. Ця інфраструктура окрім наукових, освітніх установ і виробничих підприємств повинна охоплювати й мережу інституцій, які

забезпечують генерацію та трансфер продуктивних і управлінських інновацій [4, с. 96].

Основною категорією сільськогосподарських товаровиробників в Україні є підприємства, серед яких чимало суб'єктів господарювання з потужним ресурсним потенціалом, зорієнтованих на активне впровадження різних видів інновацій. Окрім них до сільськогосподарських товаровиробників відносяться й малі форми господарювання – сімейні фермерські господарства, фізичні особи – підприємці, а також значною мірою господарства населення, які реалізують частину виробленої продукції. Практика свідчить, що інтерес до впровадження інновацій проявляють усі категорії агровиробників. Однак підходи до забезпечення інноваційного розвитку окремих із них різняться, що повинно враховуватися при розбудові інноваційної інфраструктури галузі.

Уточнимо основні функції, які покладаються на інноваційну інфраструктуру, що обслуговує сільськогосподарських товаровиробників. Серед них доцільно виділити:

- фінансове забезпечення трансферу та впровадження інновацій;
- інформаційне забезпечення потреб інноваційного розвитку сільськогосподарських виробників;
- організаційно-координаційні – з забезпечення комунікацій між суб'єктами, задіяними у продукуванні, трансфері та впровадження інноваційних розробок;
- контролюючі, що передбачають захист інтересів власників інноваційних розробок, суб'єктів, задіяних у впровадженні інновацій, споживачів агропродовольчої продукції;
- комерційно-посередницькі – з забезпечення руху товарів, що є інноваційними продуктами або використовуються в процесі їх виробництва і застосування.

На основі цих функцій можна виділити основні складові інфраструктури, що забезпечує інноваційну діяльність

сільськогосподарських товаровиробників, та відповідні їх елементи (див. табл.1). Віднесення окремих елементів до виділених складових носить дещо умовний характер, оскільки одні й ті ж підприємства та організації на практиці можуть не обмежуватися виконанням вузького кола завдань.

Таблиця 1. Склад інфраструктури забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників

Складові інфраструктури	Елементи інфраструктури
Фінансова	Мережа комерційних банків; венчурне фінансування (венчурні фонди та «бізнес-ангели»); фонди фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників з бюджетів різних рівнів; фінансово-промислові групи; лізингова система; грантодавці та ін.
Інформаційна	Консалтингові служби підприємств – виробників інноваційних продуктів (засобів виробництва); дорадчі служби; система підготовки та перепідготовки кадрів у мережі закладів профільної освіти; організатори виставкової діяльності; видавці науково-технічної літератури; центри аналітики та інформаційного обслуговування
Організаційно-координаційна та контролююча	Органи державного управління агропромисловим розвитком; вертикальні інтегровані об'єднання агровиробників; агротехнопарки, інноваційні центри, бізнес-інкубатори; галузеві громадські об'єднання; служби сертифікації, стандартизації, контролю якості продукції
Посередницька	Приватні торговельні посередники; сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи

Відносини між суб'єктами інфраструктури та сільськогосподарськими виробниками ґрунтуються на застосуванні певних економічних інструментів – прямих платежів за надані ресурси і послуги, стимулів для збільшення товарообігу, реалізації статутних функцій тощо. Це визначає виняткову важливість фінансової складової інноваційної інфраструктури.

Як відомо, специфіка сільськогосподарського виробництва, зокрема пов'язана з вираженою його сезонністю, тривалим виробничим циклом, зумовлює необхідність використання зовнішніх джерел фінансування.

Основним таким джерелом є банківське кредитування. Кредити комерційних банків використовуються й для фінансування реалізації агровиробниками інноваційних проєктів. Сільське господарство за обсягами кредитування відноситься до лідерів серед галузей економіки України. Станом на кінець липня 2023 року частка кредитів, отриманих підприємствами сільського, лісового та рибного господарства становила 15,9% у загальному обсязі наданих нефінансовим корпораціям України кредитів, у тому числі на термін більше одного року – 17,6% [15]. В умовах воєнного стану продовжують застосовуватися інструменти пільгового кредитування сільськогосподарських товаровиробників.

Однак обсяги доступних кредитів для аграріїв завжди оцінювалися як недостатні, а в умовах війни ситуація значно ускладнилася. Важливо знаходити можливість для використання інших джерел фінансового забезпечення діяльності агровиробників крім традиційних банківських кредитів, хоча слід розуміти, що ефективне їх застосування можливе буде після закінчення воєнного стану.

Зокрема, в Україні в передвоєнний період набула поширення практика використання аграрних розписок. Та вона передбачає виділення коштів на фінансування поточних витрат (переважно посівної кампанії) для виробництва високоліквідної продукції рослинництва, що загалом слабо узгоджується з цілями й способами забезпечення інноваційного розвитку. Сільськогосподарські підприємства можуть отримувати матеріальні ресурси через систему лізингу, у формі товарних кредитів. Такі операції вважатимуться інноваційно спрямованими, якщо йтиметься про поставки якісно нових, передових для суб'єкта господарювання засобів виробництва.

Важливим джерелом інвестування інноваційної діяльності у світовій практиці виступає венчурний капітал. Його вкладають у проєкти з високим ступенем ризику, які в разі успішної реалізації можуть принести інвесторам підвищену норму винагороди. Інструментами венчурного фінансування, які знаходять застосування в Україні, є венчурні інвестиційні фонди та приватні

індивідуальні інвестори (так звані «бізнес-ангели»). Зокрема, набула певного розвитку діяльність венчурних фондів у формі інститутів спільного інвестування. Кількість таких інститутів у підпорядкуванні компаній з управління активами та сукупна вартість їхніх активів зростає й під час війни. Позитивні приклади венчурного інвестування аграрного бізнесу спостерігаємо в економічно розвинених країнах, що дає підстави розглядають можливість розвитку такої практики і в Україні.

Слід зазначити, що певний об'єкт бізнесу буде привабливим для венчурного фінансування, якщо відповідатиме низці умов, серед яких: галузь чи сегмент бізнесу відзначається високим потенціалом зростання; організаційною формою суб'єкта господарювання є мале або середнє за розмірами підприємство; бізнес є ліквідним, оскільки інвестор з часом повинен буде вийти з нього, продавши корпоративні права з вигодою для себе.

У сільському господарстві функціонує велика кількість малих і середніх підприємств, зацікавлених у зовнішніх інвестиціях. Однак вони в основному виробляють традиційні для галузі види продукції, які реалізують на ринках з великою конкуренцією, що не цікавить венчурних інвесторів. Натомість перспективним для венчурного фінансування вважаємо суміжні з сільським господарством галузі, в яких створюються інноваційні засоби виробництва і технології. Їх споживачами виступають суб'єкти аграрного бізнесу, велика кількість та зацікавленість яких в інноваційному розвитку обіцяють високий попит на відповідні розробки. Увагу інвесторів можуть викликати проекти з виробництва обладнання, пов'язаного з використанням альтернативних джерел енергії в сільському господарстві, переробкою малопоширеної сировинної продукції, впровадженням систем точного землеробства. Останні передбачають застосування в рослинництві ІТ-технологій, інтерес до фінансування розвитку яких з боку венчурного капіталу доволі високий.

Стійкий попит на передові технології, які передбачають застосування найновіших досягнень науки і техніки, спостерігаємо з боку великих сільськогосподарських підприємств, що входять у агрохолдингові структури, засновниками яких є фінансово-промислові групи. Вони орієнтуються насамперед на власні джерела фінансування, що й дає підстави для віднесення фінансово-промислових груп до елементів інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Невеликі сільськогосподарські товаровиробники розраховують на фінансову підтримку з боку органів державної влади. Різні форми такої підтримки широко застосовуються у світовій практиці, у тому числі і в Україні, яка не згорнула повністю їх застосування навіть в умовах воєнного стану. Відповідні інструменти прямо чи опосередковано пов'язані й з інноваційною діяльністю. Зокрема, позитивно на розвиток останньої впливає компенсація з боку держави частини плати за кредити комерційних банків. У попередні роки діяла програма, що передбачала часткову компенсацію аграріям вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Водночас слід зазначити, що така підтримка матиме інноваційний характер, якщо сприятиме модернізації сільськогосподарського машинобудування в нашій країні.

Програми, фінансовані з Державного бюджету України, насамперед формують інвестиційний клімат, який впливає на інноваційну активність сільськогосподарських товаровиробників. Якщо ж йдеться про стимулювання впровадження конкретних видів інновацій у визначених секторах аграрного виробництва, дієвим інструментом є фінансова підтримка відповідних проектів з місцевих бюджетів. Така підтримка повинна надаватися на конкурсних засадах, зокрема якщо йдеться про обласний бюджет. Вимоги до проектів, що подаються на конкурс, формуються з урахуванням бажаних для конкретного регіону векторів розвитку аграрного сектора економіки. Фінансова підтримка інноваційної діяльності може

надаватися у вигляді грантів, представлених зарубіжними та вітчизняними недержавними грантодавцями.

Забезпечення трансферу інновацій в системі аграрного виробництва передбачає не тільки задоволення існуючого на них попиту з боку сільськогосподарських підприємств, а й формування цього попиту через ознайомлення суб'єктів господарювання з можливими виробничо-технологічними й організаційними нововведеннями. Відповідна функція покладається на різні служби, підрозділи, організації, які здійснюють інформаційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Сьогодні в Україні найпоширенішими елементами інфраструктури, що виконують функцію інформаційного забезпечення агровиробників, є маркетингово-консалтингові підрозділи компаній, які пропонують сільськогосподарським підприємствам техніку, обладнання, агрохімікати та ветпрепарати, кормові добавки тощо. Вони ж надають консультації з застосування їхньої продукції. Така діяльність обслуговує впровадження процесових інновацій, пов'язаних з удосконаленням технологій, застосуванням сучасних технічних засобів. Водночас діяльність відповідних служб не може повною мірою задовольнити інформаційні потреби усіх категорій сільськогосподарських товаровиробників.

Як свідчить світова практика, суттєво розширює доступ аграріїв до надбань науки й передової практики діяльність сільськогосподарських дорадчих служб. В Україні зареєстровано кілька десятків таких структур. Слід зазначити, що в довоєнний період вони не справляли помітного впливу на інноваційний розвиток агровиробників. Однак і під час війни вітчизняне сільськогосподарське дорадництво продовжує існувати, демонструє приклади реалізації соціально значимих акцій і проектів. Це підтверджує актуальність його розбудови, для чого потрібно визначити, яка модель аграрного дорадництва найбільшою мірою відповідає специфіці нашої країни. Обґрунтовуючи засади цієї моделі, потрібно визначити оптимальні

шляхи вирішення низки проблем, пов'язаних із фінансовим забезпеченням діяльності дорадчих служб, формуванням їх кадрового потенціалу, налагодженням комунікаційних зв'язків з сільськогосподарськими виробниками.

Ефективність дорадчої служби залежить від налагодження комунікації суб'єктів дорадництва з сільгоспвиробниками. У сучасних умовах стрімко поширюється практика дистанційного спілкування. Воно не може повною мірою замінити «живі» контакти між суб'єктами дорадчих відносин, візити дорадників і експертів-дорадників у господарства. Водночас чимало технічних питань можуть бути вирішені з допомогою сучасних методів зв'язку, що суттєво підвищує мобільність і здешевлює вартість дорадчих послуг.

Регулярного характеру повинні набути тематичні зустрічі представників дорадчих служб з керівниками й фахівцями сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні у рамках профільних виставкових заходів, у формі семінарів за погодженими з агровиробниками тематикою та термінами проведення. Слід орієнтуватися на зустрічі з представниками аграрного бізнесу в рамках нарад, організовуваних органами виконавчої влади, зборах представників громадських організацій тощо.

Потрібно розвивати співпрацю не тільки з агровиробниками, а й із керівництвом територіальних громад, державними та недержавними інституціями, що можуть виступити спонсорами реалізації певних цільових програм і проєктів. Практика свідчить про перспективність отримання грошової підтримки й у рамках реалізації міжнародних програм і проєктів, пов'язаних з аграрним бізнесом та вирішенням соціальних проблем села. Дорадчі служби повинні орієнтуватися на системну співпрацю на постійній основі з суб'єктами інших галузей і сфер економіки, що виконують функції обслуговування сільськогосподарських товаровиробників.

Одним із ключових є питання фінансових взаємовідносин між дорадчими службами і сільськогосподарськими товаровиробниками. Не викликає сумнівів, що дорадчі послуги повинні оплачуватись. Ми твердо переконані, що сільськогосподарські підприємства повинні нести певні видатки, пов'язані з оплатою діяльності дорадників та експертів-дорадників. Кошти з державних і недержавних програм і грантових проєктів можуть покривати якусь частину видатків, пов'язаних з діяльністю дорадчих служб, здешевлювати їхні послуги, однак їх не слід розглядати як єдине чи домінуюче джерело фінансування. Понесені агровиробниками витрати формують високу їхню зацікавленість у отриманні ефекту від впровадження рекомендацій і напрацювань дорадників. З іншого боку, зростає відповідальність дорадників перед підприємцями за якість надаваних послуг.

У вартості дорадчих послуг можна виділити змінні за характером видатки, пов'язані з оплатою праці дорадників під час виконання конкретного завдання, видатки на відрядження, вартість витратних матеріалів на проведення певних аналізів, експертиз тощо. Іншою складовою є адміністративні (накладні) витрати, пов'язані з забезпеченням діяльності аграрної служби загалом. Очевидно, чим більшою є кількість клієнтів дорадчої служби, тим меншою може бути вартість її послуг завдяки зниженню в цій вартості частки накладних витрат.

Дискусійною вважаємо тезу про можливість прив'язки винагороди дорадників до економічного ефекту сільгоспвиробника від отриманих послуг. Наявність ефекту від дорадчих послуг збагачує послужний список дорадника, сприяє зростанню його авторитету, що в кінцевому підсумку забезпечує нові замовлення й контракти. Вартість послуг дорадника повинна ґрунтуватися насамперед на затратах його часу з урахуванням кваліфікації відповідного фахівця, відображеної в тарифному розряді. Важливим є налагодження довірливих і прозорих відносин між усіма суб'єктами дорадчої діяльності як одна з основних умов її успішності.

У процесі забезпечення інноваційного розвитку аграрного виробництва задіяна значна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, установ, організацій, служб, між якими можуть встановлюватися різні за конфігурацією і складністю зв'язки. На практиці виникає потреба в регулюванні цих зв'язків, їх оптимізації та конкретизації. У реалізації відповідних функцій (організаційно-координаційної, контролюючої) задіяні як державні структури, так і організації, створені в результаті інтеграційних процесів за участю сільськогосподарських товаровиробників.

На певні державні служби покладаються функції контролю за просуванням інноваційних продуктів (технологій, технічних засобів, матеріалів) з точки зору їх відповідності чинним вітчизняним стандартам, екологічним нормам тощо. Важливою є й участь держави в розвитку елементів інноваційної інфраструктури, зазначених у статті 6 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Йдеться про створення інноваційних центрів, технологічних та наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів тощо [12]. Доводиться констатувати, що попри наявність певного інституційного та методологічного забезпечення рівень розвитку відповідних елементів інфраструктури залишається доволі низьким.

Просування на ринок призначених для застосування сільськогосподарськими підприємствами інноваційних продуктів (технічних засобів, матеріальних оборотних ресурсів, програмних продуктів тощо) є насамперед комерційною операцією. У забезпеченні таких операцій беруть участь різні структури – збутові служби підприємств-виробників інноваційних продуктів, приватні посередники (торговельні підприємства), сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Плануючи діяльність останніх, слід враховувати здатність і готовність сприйняття інновацій членами кооперативів, якими переважно є малі сільськогосподарські виробники.

Висновки. Ефективність інноваційного розвитку сільськогосподарських товаровиробників залежить від обслуговування

процесу трансферу інновацій, фінансового забезпечення їх впровадження, нагляду за практикою застосування. Відповідні функції покладаються на інфраструктуру, що забезпечує інноваційну діяльність агровиробників. З урахуванням виконуваних функцій виділено наступні складові цієї інфраструктури – фінансову, інформаційну, організаційно-координаційну та контролюючу, посередницьку. Розвиток інноваційної інфраструктури повинен враховувати наявність у складі сільськогосподарських товаровиробників різних за розмірами, ресурсним потенціалом, спеціалізацією суб'єктів господарювання.

Важливим елементом інфраструктури, що забезпечує доступ аграріїв до надбань науки і передової практики, є дорадчі служби. Їхня діяльність в Україні поки що не справляє помітного впливу на інноваційний розвиток агровиробників. Сільськогосподарські товаровиробники повинні розуміти необхідність здійснення витрат, пов'язаних з оплатою діяльності дорадників та експертів-дорадників. Кошти з державних і недержавних програм і грантових проєктів можуть покривати певну частину видатків, пов'язаних з діяльністю дорадчих служб, здешевлювати їхні послуги, однак їх не слід розглядати як єдине чи домінуюче джерело фінансування.

Право на існування мають різні за організаційно-правовою формою і напрямками діяльності суб'єкти інфраструктури. Видова різноманітність і збільшення кількості цих суб'єктів посилює конкуренцію між ними, що сприяє підвищенню якості надання інноваційних послуг та здешевлення їх для сільськогосподарських товаровиробників.

Література

1. Антощенкова В. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. №2(1). С. 161-170.
2. Бочарова Ю. Г. Інституційне забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури. *Торгівля і ринок України*. 2019. №2. С. 18-25.

3. Варналій З. С., Гармашова О. П. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення: монографія. Київ: Знання України, 2013. 387 с.

4. Вахович І. М., Погуляйко Ю. М. Модернізація інноваційної інфраструктури як інституційна передумова структурної перебудови економіки регіонів України у поствоєнний період. *Проблеми економіки*. 2022. №4. С. 94-101.

5. Власенко Т. А. Напрями розвитку інноваційної інфраструктури суб'єктів аграрного бізнесу. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5., № 2. С. 303-310.

6. Гуторов А. О. Інноваційний потенціал розвитку аграрного сектора економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 3(2). С. 183-192.

7. Колодинський С. Б., Захарченко О. В., Заєць М. А. Управління формуванням регіональної інноваційної інфраструктури. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Т. 19, вип. 1. С. 88-101.

8. Лаврук В. В. Інноваційна інфраструктура в сільському господарстві як з'єднувальна функція між наукою і виробництвом. *Економіка та держава*. 2010. №9. С. 35-37.

9. Мельник О. І. Формування ефективного інфраструктурного забезпечення інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21, № 1. С. 98-105.

10. Олексенко Л. В. Інноваційна інфраструктура як чинник активізації інноваційної діяльності у провідних країнах світу. *Управління економікою: теорія та практика*. 2020. Вип. 2020. С. 223-242.

11. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (у редакції від 31.03.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

12. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI (у редакції від 05.02.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

13. Рудь Н. Т. Інноваційний розвиток регіону: попит на інноваційну інфраструктуру. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*. 2019. Вип. 16. С. 137-148.

14. Сиротюк Г. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія: Економіка АПК*. 2022. №29. С. 72-79.

15. Статистика фінансового сектору / Грошово-кредитна статистика. Національний банк України [online]. Доступно: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>. [Дата звернення 02.09.2023].

16. Хахула Б. В. Економічні проблеми розвитку інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах України. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10, № 19. С. 265-273.

17. Чемерис В., Душка В., Максим В. Розвиток інноваційної інфраструктури аграрного виробництва Львівської області. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2017. Vol. 3. No. 2. P. 145–158.

18. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#keyfindings> (дата звернення: 20.08.2023).

19. Klochan V., Klochan I. Improvement of the mechanism of state regulation of investment in the innovative development of the agrarian sector. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 2, 99-105.

References

1. Antoshchenkova, V.V. (2021), “Organizational and economic mechanism of innovative development of an agricultural enterprise”, *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni Nauky*, vol. 2(1), pp. 161-170.

2. Bocharova, Yu.G. (2019), “Institutional support for the development of innovative infrastructure in Ukraine”, *Trade and Market of Ukraine*, vol. 2, pp. 18-25.

3. Varnalii, Z.S. and Harmashova, O.P. (2013), *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: problemy ta priorityty innovatsiinoho zabezpechennia* [Competitiveness of the national economy: problems and priorities of innovation], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
4. Vakhovych, I. M. and Pohuliaiko, Y.M. (2022), “The modernization of innovation infrastructure as an institutional prerequisite for the structural reconstruction of the economy of the regions of Ukraine in the post-war period”, *The problems of economy*, vol. 4, pp. 94-101.
5. Vlasenko, T. (2020), “Development directions of innovative infrastructure of agricultural business entities”, *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 5, no. 2, pp. 303-310.
6. Hutorov, A.O. (2018), “Innovative potential of development of agrarian sector of economy”, *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, vol. 3, iss. 2, pp. 183–192.
7. Kolodinsky, S.B., Zakharchenko, O.V. and Zaets, V.A. (2020), “Managing the formation of regional innovative infrastructure”, *Market economy: modern management theory and practice*, vol. 19, iss. 1, pp. 88-101.
8. Lavruk, V.V., (2010), “Innovative infrastructure in agriculture as a connecting function between science and production”, *Ekonomika ta Derzhava*, vol. 9, pp. 35-37.
9. Melnyk, O.I. (2015), “Formation of the effective infrastructural maintenance of innovative entrepreneurship in the economic agrarian sector”, *Ekonomichnyy Analiz*, vol. 21, iss. 1, pp. 98-105.
10. Oleksenko, L.V. (2020), “Innovation infrastructure as a factor in intensifying innovation in the world's leading countries”, *Upravlinnia Ekonomikoiu: Teoriia ta Praktyka*, vol. 2020, pp. 223-242.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine “On innovative activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (Accessed 20 August 2023).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “On priority areas of innovative activity in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (Accessed 20 August 2023).

13. Rud, N.T. (2019), “Innovative development of the region: demand for innovative infrastructure”, *Ekonomichni nauky. Seriya: Rehionalna ekonomika*, vol. 16, pp. 137-148.
14. Syrotyuk, H. (2022), “Current conditions and problems of the innovative development of agricultural enterprises”, *Bulletin of Lviv National Environmental University. Series “AIC Economics”*, vol. 29, pp. 72-79.
15. National Bank of Ukraine (2023), “Financial Sector Statistics / Monetary Statistics”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (Accessed 02 September 2023).
16. Khakhula, B. (2022), “Economic problems of the development of innovative activity in agricultural enterprises of Ukraine”, *Food Resources*, vol. 10, no. 2, pp. 265-273.
17. Chemerys, V., Dushka, V. and Maksym, V. (2017), “Development of innovation infrastructure of agricultural production Lviv area”, *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 3, no 2, pp. 145–158.
18. Global Innovation Index (2022), available at: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#keyfindings> (Accessed 20 August 2023).
19. Klochan, V. and Klochan, I. (2018), “Improvement of the mechanism of state regulation of investment in the innovative development of the agrarian sector”, *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4, no. 2, pp. 99-105.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2023 р.